

Джерела:

1. Франко І. Твори: В 20 т. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1950. – Т.2: Оповідання. – 434 с.
2. Франко І. Твори: В 20 т. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1950. – Т.3: Оповідання. – 492 с.
3. Франко І. Твори: В 20 т. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1951. – Т.5: Повісті. – 490 с.
4. Франко І. Твори: В 20 т. – К.: Державне видавництво художньої літератури, 1955. – Т.6: Поетичні переклади. – 461 с.
5. Франко І. Мойсей / За ред. Ю. Шевельова. – Нью-Йорк, 1968. – 155 с.
6. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К.: Наукова думка, 1976. – Т. 5: Поезія. – 379 с.
7. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К.: Наукова думка, 1977. – Т. 9: Поетичні переклади та переспіви. – 527 с.
8. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К.: Наукова думка, 1979. – Т. 14. – 501 с.
9. Франко І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. – К.: Наукова думка, 1979. – Т. 17: Повісті. – 501 с.
10. Франко І. Твори: В 2 т. – К.: Дніпро, 1981. – Т. 2: Оповідання. – 495 с.

Т.С. Слободинська

МОВНА КАТЕГОРІЯ ТАКСИСУ В КОМУНІКАТИВНОМУ АСПЕКТІ

У передмові до „Избранных работ» Р.О.Якобсона зазначено, що категорію таксису дослідник виділив як одну з дієслівних категорій у загальній системі значень дієслова [5, 19]. Проте аналіз відомої праці Р. Якобсона 1957 року доводить, що автор не обмежується тільки дослідженням семантики дієслова, а вибудовує більш загальну лінгвістичну теорію предикації, у якій аналізуються способи реалізації предикативної функції різними мовними засобами. Відповідно, функціонально-семантична категорія таксису (як і інші подібні категорії) характеризує не власне дієслово, а систему компонентів поліпредикативного комплексу [2, 234]. Звідси випливає, що обмежена морфологією дієслова категорія таксису, яку подали у своїх працях Ахманова О.С., Бархударов Л.С., Поздєєв М.М., Сильницький Г.Г., Смирницький А.І. та ін., вже від початку є неповною.

Перспективу розвитку має системна функціонально-семантична концепція таксису, основні положення якої виклав сам Р. Якобсон, а подальша її розробка пов'язана з дослідженнями Ленінградської школи функціональної граматики Маслова – Бондарка. Переваги цієї концепції у порівнянні з морфологічною полягають у наступному:

а) в аспекті семантики аналізується уся сфера таксисних відношень, а не тільки відношення часової попередності;

б) щодо плану вираження, то досліджується не лише морфологія дієслова, але й широкий спектр лексичних, морфологічних, лексико-граматичних і синтаксичних засобів природної мови;

в) у плані методології використовуються сучасні засоби системного аналізу, за допомогою яких у дослідницькі програми інтегруються методи *теорії комунікації, прагматики й логічної семантики*.

Необхідність подальшої розробки функціональної граматики продиктована, з одного боку, логікою розвитку лінгвістичної теорії, яка звертається до функціональних єдностей, а з іншого – потребами практики активного вивчення мов. Людина, яка вивчає якусь мову, повинна отримати інформацію про те, якими засобами виражаються ті чи інші різновиди семантики [11, 4]. Категорія таксису виявляє себе практично на всіх мовних рівнях (хоча і є передовсім синтаксичною): синтаксичному, морфологічному, словотвірному, лексичному, контекстуальному тощо, а тому мовець має бути обізнаний з тим, який засіб оптимальніше використати для реалізації семантики одночасності чи неодноразовості дій.

На сучасному етапі розвитку науки побудова функціонально-семантичної категорії (поля) таксису знаходиться на стадії, яка є ще далекою до її завершення. Зокрема, в україністиці названу категорію досліджував тільки Бондар О.І. [1] та автор статті [7 - 10 тощо]. Подальші наукові розвідки у цьому напрямку передбачають реалізацію таких кроків:

а) аналіз й експлікацію концептуального апарату теорії ФСП таксису у тому її вигляді, у якому вона подана у працях О.В. Бондарка, С.М. Полянського та інших науковців;

б) уточнення й узагальнення існуючих підходів до теорії таксису на основі логіко-семантичних моделей, інтегративної прагматики й теорії комунікації;

в) повернення до ідей Р.О. Якобсона й системний аналіз ФСП таксису у більш широкому контексті логіко-лінгвістичної теорії предикації;

г) розробку узагальненої теоретичної моделі системи відношень таксису, на основі якої буде можливим дослідження засобів вираження категорії таксису в українській мові.

Метою нашої статті є окреслення функціональних можливостей категорії таксису.

Варто враховувати, що загальне визначення таксису О.В. Бондарка суперечить його ж подальшим уточненням (зокрема, поняття «дія» трактується спочатку як «значення будь-яких предикатів», а далі звужується до «значень референційно однорідних предикатів»). Уточнене визначення категорії таксису подає С.М. Полянський: «Категорія таксису – поняття функціональної граматики, яка охоплює комплекс питань про засоби і способи передачі у природних мовах різних видів часової координації позначуваних подій, дій, процесів тощо по відношенню один до одного і безвідносно до моменту мовлення [6, 3], однак і це визначення потребує термінологічного вдосконалення.

По-перше, О.В. Бондарко оперує поняттям «аспектуально-таксисні ситуації», такі ситуації, на наш погляд, перетворюються у суто таксисні за умови фіксації й „винесення за дужки” постійного аспектуального компонента граматичного смислу висловлення.

По-друге, відповідно [3, 359] елементарною ситуацією може бути названа деяка сукупність згаданих у висловленні предметів, подана у вигляді статичної, тобто зафіксованої у даний момент часу конфігурації їх станів чи у формі деякої структури відношень між предикатами. Наприклад: „*Петро (у даний момент) знаходиться біля вікна*” - (семантичний зріз висловлення) чи „*книга лежить на столі*” – (фотографія). Будь-яка зміна елементарної ситуації, що відбувається за деякий відрізок часу, називається елементарною подією. Таке визначення охоплює й „нульову” зміну ситуації, тобто її збереження протягом певного часу (*Петро стоїть (деякий час) біля вікна. Петро відійшов від вікна*). Отже, уточнюємо визначення таксису: **функціонально-семантична категорія таксису являє собою структуровану як функціонально-семантичне поле сукупність мовних засобів, які вказують на взаємне розміщення поданих у висловленні (чи у надфразній єдності) елементарних подій у межах спільного для них цілісного періоду часу безвідносно до моменту мовлення.**

У характеристиці таксису використовуємо поняття „поліпредикативний комплекс”. Це поняття включає: а) поєднання основної і другорядної предикації у конструкціях з дієприслівниками (а також з дієприкметниками; йдеться про всі конструкції, які містять основну і другорядну предикацію); б) різні типи поліпредикації у складних реченнях з однорідними присудками; поняття поліпредикації поширюється й на висловлювання, які являють собою надфразні єдності [2, 237].

Важливу роль у витлумаченні поняття „таксис” відіграє вказівка на *цілісний (єдиний) період часу*, у межах якого передаються ті або інші часові співвідношення дій. Тут йдеться про таку мікросистему, у межах якої виявляється та чи інша структура відношень таксису. Цілісність часового періоду виявляється в його об’єднувальній функції стосовно до співвідносних у часі дій, у належності дій до одного і того ж часового плану (у межах минулого, теперішнього чи майбутнього) [2, 238].

Поле таксису співвідноситься із відповідним типом категорійних ситуацій. **Таксисна ситуація** – це висловлювана різними мовними засобами типова (яка виступає у тому чи іншому варіанті) змістова структура, яка а) базується на семантичній категорії таксису і утворюваному нею ФСП; б) являє собою той аспект переданої висловлюванням загальної ситуації, який полягає у характеристиці часових відношень між діями у межах цілісного періоду часу, який охоплює значення всіх компонентів вираженого у висловлюванні поліпредикативного комплексу [там само].

Для розмежування відносного часу й таксису зауважимо, що таксисні відношення формуються тільки в диктумній частині висловлювання, у результаті семантичної взаємодії поєднаних пропозицій. Відносний же час

– це часові відношення, які формуються внаслідок семантичної пропозиції (диктуму) й пропозиціональної установки (модусу) [6, 29].

Відразу ж виключимо з процесу аналізу ті конструкції, які містять нетаксисне відношення, тобто не мають вказівки на спільний для всіх подій цілісний період часу, наприклад: *Мені вчора й на думку не спадало, що я через деякий час зустріну тут свою давню знайому*. У поданій синтаксичній конструкції натрапляємо на дві часові площини: площину минулого і площину майбутнього часу, а це аж ніяк не ілюструє цілісного часового періоду.

Часові (таксисні) відношення між діями поділяються на два типи: 1) диференційовані і 2) недиференційовані. Необхідною умовою реалізації значень таксису є цілісність, або ж єдність, періоду часу, який охоплює усі компоненти таксисної ситуації. При диференційованих часових співвідношеннях ця єдність являє собою своєрідну „загальну рамку”, всередині якої здійснюється розмежування одночасності/різночасності. При відношеннях недиференційованого типу ця „загальна рамка” висувається на передній план, стаючи основним змістом таксису. Форми реалізації часових співвідношень недиференційованого типу різноманітні. При невизначено-часових відношеннях, як і при диференціації одночасності/різночасності, в єдиному періоді часу суміщаються різні дії-денотати. Щодо „псевдоодночасності”, то вона передбачає співіснування в часі різних аспектів єдиної дії денотата [11, 253].

Розрізняються також функції залежного й незалежного таксису.

З а л е ж н и й таксис – це часове відношення між діями, одна з яких є основною, а інша – другорядною (супутною). **Н е з а л е ж н и й** таксис передбачає часові відношення між діями за відсутності експліцитної, формально вираженої градації основної й другорядної дії (відтінки неповної рівноправності елементів таксисного відношення можливі, однак вони не мають формального вираження і не є граматичними значеннями тих або інших форм чи конструкцій [2, 239]. До засобів вираження залежного таксису відносимо передовсім синтаксичні конструкції з дієприслівниковими зворотами, а також речення з прийменниково-іменниковими сполуками. Засоби вираження незалежного таксису – це співвідношення видо-часових форм у складнопідрядних реченнях з підрядними часу, безсполучникових реченнях, складносурядних реченнях, конструкціях з однорідними присудками, складнопідрядних реченнях з підрядними з’ясувальними, сполучниково-безсполучникових конструкціях, складнопідрядних реченнях з кількома підрядними тощо.

Розглянемо семантичний спектр таксисних значень в українській мові.

1) Незалежний таксис:

- недиференційований незалежний таксис (форма реалізації – полісуб’єктна конструкція), наприклад: *Вночі прокидався, прислухався, як з гори обривалося каміння, котилось і стихало в Черемоші (М.Стельмах); Марію мили, чесали, відкормлювали (У.Самчук); Поорали, посіяли, зняли яблука й сливи, викопали буряки, бараболі, порубали капуста (У.Самчук);*

Вулиці, майдани, базари, телеекрани, радіо, мегафони, газети, летючки, інтернети, роти ревуть, хриплять, сичать, репетують, волають, гарчать, гавкають, виють, випльовуючи на опонентів мегатонни помійв (Б.Олійник);

- недиференційований незалежний таксис (форма реалізації – моносуб'єктна конструкція), наприклад: *А вже в лісі дух ваш підростає, урочистішає, величнішає (Є.Гуцало); Сіє мати, хитається (О.Довженко); Низько стеляться хмари, ростуть, збираються в купу і опадають (М.Коцюбинський);*

- опис результативних станів (невизначено-часові відношення, проте такі, які знаходяться ближче до недиференційованого таксису):

Володько стоїть, руки заложені за спину, очі вперті в прозору, жовтаву воду, на обличчі задума (У.Самчук); Прорвалися наші, прорвалися й німці! (М.Стельмах); Шийка колби запітніла, склянка дихала паром (Ю.Щербак); Вона все ще сиділа витягнена, напружена, немов чогось чекала (М.Коцюбинський); У них щільно заплющені очі, міцно затиснуті тонкі уста і зовсім жовті лиця (У.Самчук); Повертались засмалені сонцем, обвіяні вітром, солоні од морської води... (М. Коцюбинський);

- проблематичний таксис, за О.В.Бондарком, диференційований чи недиференційований: *Вогонь у кінці городу під в'язом розпалював він, а вона чистила картоплю, змивала шино і кришила сало (Ю.Мушкетик); Менші вже схлипували, старші низько поопускали голови (А.Дімаров).* На наш погляд, це диференційований таксис, нестрога одночасність, тут можлива суб'єктна неоднорідність конструкції;

- невизначено-часові відношення суміщення процесів у єдиному періоді часу: *Сидить, курить цигарку, пускає густо дим і міркує (У.Самчук); Упродовж усієї цієї розмови Давидко стояв збоку й знудьговано вивірчував у землі ямку підбором черевика (П.Загребельний); Космонавт хилить голову, поринає у задуму (О.Гончар).* У даному випадку спостерігаємо суб'єктну однорідність; роздільність і повторюваність дій.

- невизначено-часові відношення (проблематичний таксис за О.В. Бондарком) спостерігаємо при описі пейзажу: *Була весна, цвіли дерева, кричали птахи, і парувала пітна чорна земля (У.Самчук); Сонце пече, трава пахне, рай та й годі (Г.Тютюнник); Літні сутінки огортали дерева, пахло терпко листя (В.Шевчук); Сонце сповзало по небі, подував західний вітер, час від часу спадали листочки, вертілися в повітрі й припадали до сухої землі (У.Самчук).*

- диференційований незалежний таксис, а саме, нестрога одночасність (одна дія періодично відбувається на фоні іншої):

Лежав і подивлявся на Васька з зловтішною посмішкою (В.Винниченко);

- диференційований незалежний таксис, строга різночасність:

Люда співчутливо поляскала Шульгу по щоках, тоді взяла руку Регіни, поклала йому на чоло (П.Загребельний); Ольга встала, вибачилась і відійшла (У.Самчук); Потім поліз до кишені, витяг потерту записну книжечку, знайшов зім'ятий клаттик паперу (Ю. Щербак); Увійшла до церкви, купила за копійку свічку і сама понесла перед вітвар до Матері Божої (У.Самчук);

Криво посміхнулася і – майнула спідницею з хати (Г.Косинка); Музика стихає, і тоді шаркіт ніг по доріжках стає чутніший (В.Винниченко); А як почує, так і пошле бабцю подивитися (В.Винниченко); По обіді, нагодувавши сірого, попрощавшись з ним, Івашко та Любка вибрали в повітці замашні кийочки підбивати горобців і пішли до хати дядька Зозулі (В.Винниченко).

- експліцитна псевдоодночасність (термін належить С.М.Полянському):
Дівчина обнадіяла мене, сказавши, що завтра прийде знову.

2) Залежний таксис:

- диференційований залежний таксис (одночасність): *Він роздумує, поглядаючи на світило за шибкою (В.Барка); Правда, Добриня непокоївся, думаючи про Київ (С.Склярєнко); Стоячи на лежанці, вона простягає руку й суворо каже: - Давай уперед конфети і копійку (В.Винниченко); Схилив голову, простягаючи водночас руку (В.Шевчук); Трощачи загати кам'яні, У багні лукавства ми загрузли (В.Забаштанський);*

-диференційований залежний таксис (строга різночасність):

Вдовольнивши себе, Грицько пішов своєю дорогою (С.Васильченко);

- залежний таксис: другорядна подія зумовлює основну подію; нестрога одночасність: *Побачивши його, вона сполошилася, почервоніла... (Г.Тютюнник); Володимир жахнувся, почувши про це (С.Склярєнко); Телята, помітивши його, перелякано шугають убік і тікають до череди (В.Винниченко);*

- залежний таксис: суміщення основної події (процесу) і другорядної події (стану); строга одночасність:

Через хату справді бігало шпарке мишеня, поблискуючи цікавими очима (С.Васильченко); Баглай сміявся, качаючись у пшениці (О.Гончар); Тільки налякані діти плакали в кутку, хлипаючи все голосніше (М.Коцюбинський); До самого вечора лежав я, гірко плачучи (Г.Тютюнник); Пані стояла, захищаючи собі рукавички (О.Пчілка); Хлопчашня, ескортуючи сани, з веселим галасом вибігла аж у поле, де вітерець так і струже... (О.Гончар);

- залежний таксис: одночасність мультиплікативних дій:

Вже було зібрано урожай, і по стерні табунами ходили гуси, вилущуючи колоски та видзьобуючи зерно (Є.Гуцало); А Івашко все тяг себе та тяг угору, перебираючи руками й підтягаючись на них з петлею (В.Винниченко); Зігнувшись над попелищем, вона порпалася в ньому паличкою, витягуючи й перетрушуючи якийсь недотлілий мотлох (О.Гончар); А тут і бабуся до них чимчикує, за кожним кроком ціпочок наперед висилаючи (В.Винниченко);

- залежний таксис: основна подія включається за часом у другорядну (за комунікативним смислом) подію:

По коридору, щось бурмочучи, пройшов дідусь.

- залежний таксис: другорядна подія включається за часом в основну: *Сміючись щасливо, мати піднесла Юру до відчиненого вікна (Ю.Смолич).*

- залежний таксис: основна дія є завершенням другорядної (строга різночасність): *Тепер дві корогви, з'єднавшись, попливли разом (М.Коцюбинський); Запустивши руки у віконце, долонями гладила Діденкові його посіріле в сутінках обличчя, велике, міцне, одне з тих облич, що їх*

переводять у граніт (О.Гончар); Дві голівки, притулившись одна до одної чолами, міцно сплять на одній подушці (В.Винниченко); Вступивши до хати, Домка похапцем, ніби за нею гнався Шубка, засунула двері (П.Панч); Поклавши руки на її плечі, він дивився в саму глибину темних грецьких очей (С.Склярєнко); І Гринь, ставши навколішки, швиденько хреститься (В.Винниченко);

- залежний таксис (одночасність станів):

Він нібито заснув, глибоко задумавшись;

- залежний таксис, строга різночасність, зумовленість основної дії другорядною:

Погасивши світло, Микола швидко заснув чутким сном, крізь який просочувався шум ріки і смерек (М.Стельмах); Наговорившись за життя, жінки по смерті завжди мовчать (П.Загребельний);

- залежний таксис, нестрога різночасність; завершення дії (основної) іншою, другорядною дією:

Він ліг у постіль, накрившись ковдрою;

- постпозитивна строга різночасність, залежний таксис:

Він розповів мені про всі останні події, додавши кілька свіжих анекдотів.

- недиференційовані часові відношення, проблематична характеристика в конструкціях із запереченням: *Вони пройшли повз нього, не помітивши навіть (М. Коцюбинський); Вона так і зосталася сидіти в кріслі, не змінивши пози (О. Забужко); Вона блиснула на мене великими очима, не полишаючи свого відра (П.Загребельний)* (аналіз заперечних конструкцій повинен проводитися засобами модальної логіки).

Подані вище приклади переконують у тому, що функціонально-семантична категорія таксису є переважно синтаксичною й для вираження конкретної семантики залучає різні мовні засоби. Цей факт може бути проілюстрований також у такий спосіб: для мовної реалізації навіть одного семантичного параметру, а саме контактної наступності, українська мова має цілий арсенал синтаксичних конструкцій, наприклад: *Зібравши свої речі, студенти поїхали в гори – Перед поїздкою в гори студенти зібрали свої речі – Перш ніж поїхати в гори, студенти зібрали свої речі – Перед тим як поїхати в гори, студенти зібрали свої речі – Студенти зібрали свої речі й поїхали в гори – Студенти спочатку зібрали свої речі, а потім поїхали в гори – Студенти спочатку зібрали свої речі, потім студенти поїхали в гори...* Шкала ж таксисних диференційованих відношень передбачає щонайменше дев'ять семантичних параметрів, тому що таксисне значення одночасності – це передовсім синхронна одночасність (*Коли мати готувала обід, діти переглядали кінофільм*) і неповна одночасність (мовні засоби вираження неповної одночасності засвідчують той факт, що ситуація P2 може локалізуватися в межах часового періоду, зайнятого ситуацією P1 (*Коли майстриня шила костюм, зайшов відвідувач*) і ситуація P1 може локалізуватися в рамках часового періоду, зайнятого ситуацією P2 (*Коли зайшов відвідувач, майстриня шила костюм*). Часова попередність буває

перерваною (*Відпочиваючи в санаторії, жінка захворіла*), контактною (*Як тільки закінчилися заняття, школярі поїхали на екскурсію*), а також дистантною (*Юнак вступив до університету лише після того, як минуло два роки*). Часова наступність має такі ж семантичні параметри: *Батько ремонтував автомобіль до того часу, поки не завітав сусід* (перервана наступність); *Перш ніж виїхати до моря, сім'я відвідала супермаркет* (контактна наступність); *За кілька днів до від'їзду дівчина отримала телеграму* (дистантна наступність). Окрім названих, виділяються відношення недиференційовані: 1) невизначено-часові за умови неактуальності розмежування одночасності/неодночасності; 2) відношення «псевдоодночасності».

Проблема таксисних відношень поширюється й на текст. Власне, це і є головна текстова проблема. Адже текст, особливо художній, створює свій замкнений світ, темпоральна структура якого переважно не зорієнтована на «момент мовлення», текстові події складними таксисними зв'язками співвіднесені між собою [4, 173]. Наприклад: *Закохався вітер у дівча русяве, виніс її із колиби і на хмару поклав. І поніс понад світом у сині заграви, і сплячу, як мрію свою, цілував. Потім, окрилений щастям найвищим, по горах, як Довбуш, ходив уночі. Буки й смереки виривав з кореневищем, котив, як сувої, по схилах дощі. Потім вона прокинулася, пішла до отари, далі сіла за своє шиття. Вітрик заліз під її китарик і на грудях у неї заснув, як дитя* (Д. Павличко). Поданий текст є яскравою ілюстрацією мовного вираження контактної наступності.

Отже, мовні засоби вираження функціонально-семантичної категорії таксису, зібрані емпіричним способом, наочно демонструють той факт, що семантика синхронності/асинхронності елементарних подій в українській мові (як і в будь-якій іншій природній мові) чітко парадигматизована, семантичний простір поділений. Подальші ж кроки у дослідженні мовної категорії таксису передбачають створення логіко-семантичних моделей, які допоможуть всеосяжно змодельовати досліджувану категорію на глибинному, а саме, семантичному рівні.

Література:

1. Бондар О.І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові. Функціонально-ономасіологічний аспект: Дис. ... доктора філол. наук (10.02.01) / Одеський держ.ун-т ім. І.І.Мечникова. – О., 1998. – 369 с.
2. Бондарко А.В. Общая характеристика семантики и структуры поля таксиса // Теория функциональной грамматики. Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис. – Л.: Наука, ЛО. – 1987. – С. 234-242.
3. Гак В.Г. Высказывание и ситуация // Проблемы структурной лингвистики. 1972 [Сборник статей. Отв. ред. д-р филол. наук С.К.Шаумян]. – М.: Наука, 1973. – С. 349 - 372.
4. Золотова Г.А. К вопросу о таксисе // Исследования по языкознанию: К 70-летию члена-корреспондента РАН Александра Владимировича Бондарко / С.А.Шубик (отв.ред.); РАН. Отделение литературы и языка. Институт лингвистических исследований, Санкт-Петербургский гос. ун-т. – СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 2001. – С. 170- 175.

5. Иванов В.В. Лингвистический путь Романа Jakobsona // Роман Jakobson. Избранные работы. Переводы с англ., нем., фр. языков / Сост. и общ. ред. В.А.Звегинцева; Предисл. В.В.Иванова. – М.: Прогресс, 1985. – С. 5-29.
6. Полянский С.М. Основы функционально-семантического анализа категории таксиса (на материале немецкого языка): Учебное пособие к спецкурсу / Новосибир. пед. ин-т. – Новосибирск: Изд. НГПИ, 1990. – 92 с.
7. Слободинська Т.С. Лінгвістична екслікація функціонально-семантичної категорії таксису // Східнослов'янська філологія: збірник наукових праць. Випуск 7. Мовознавство. – Горлівка: Видавництво ГДППМ, 2006. – С.39-47.
8. Слободинська Т.С. Семантико-функціональна характеристика незалежного і залежного таксису в українській мові // Наукові записки. Серія «Філологія». – Вінниця, 1999. – №1. – С. 104-108.
9. Слободинська Т.С. Словотвірні репрезентанти функціонально-семантичної категорії таксису в українській мові // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць / Відп. ред. проф. Л.А.Лисиченко. – Харків, 2006. – Вип.18. – С. 91-97.
10. Слободинська Т.С. Таксисні функції складних безсполучникових речень в українській мові // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / Відп. редактор А.П.Грищенко. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2005. – Випуск 1. – С. 93-98.
11. Теория функциональной грамматики: Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис. / АН СССР. Ин-т языкознания; Редкол.: А.В.Бондарко (отв. ред.) и др. – Л.: Наука, ЛО, 1987. – 348 с.

С.В.Соколова

АСИМЕТРИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ТРАНСПОЗИЦІЙНОСТІ ПРИСЛІВНИКІВ

У сучасній лінгвістиці немає єдиного підходу до питань, що стосуються взаємозв'язків та взаємозалежностей між різними лексико-граматичними класами. Наявність суперечливих тлумачень В.Г.Гак пояснює недискретністю багатьох мовних фактів, їх багатоаспектністю та асиметрією у структурі та функціонуванні мовного знака [3: 106]. На його думку, наявність асиметрії в системі мови актуалізує поділ таких явищ на ядерні та периферійні, а співвідношення “центр ↔ периферія” лінгвіст виявляє на трьох рівнях: структурному, категоріально-семантичному та функціональному [3: 113-114].

Одним із виявів функціональної асиметрії в українській мові є явище транспозиції прислівників. Метою нашого дослідження є окреслення особливостей структури функціонально-семантичного поля транспозиційності прислівників.

Асиметрія – явище універсальне, пов'язане з організацією та функціонуванням мови [3: 121-123]. Функціональна симетрія полягає у використанні слів та їх форм у первинних значеннях. Прикладом симетрії в